

Obr. 1 Pohled na pohřebiště, fotografie z draka. Hrobka Šepeskafancha se nachází v pravé dolní části snímku (foto V. Brůna)

Největší z lékařů. Hrobka Šepeskafancha, lékaře Horního a Dolního Egypta

Miroslav Bárta

Zájemci o starý Egypt a archeologické výzkumy v Egyptě a Súdánu se často ptají, jak dlouho trvá učinit archeologický „objev“. Tento článek se bude zabývat jedním z takových „objevů“, a to hrobkou lékaře a kněze Šepeskafancha. Rok 2013 byl v mnoha ohledech přímým pokračováním archeologických aktivit v jižním Abúsíru z roku 2012. Archeologické práce se soustředily i nadále na komplex kněze Neferinpu a princezny Šeretnebej z poloviny 5. dynastie. Tento soubor hrobek (kombinace skalních hrobek a klasických mastab), postavený ve třech výškových úrovních, představuje i nadále, přes veškeré naše dosavadní úsilí, oblast, jejíž poznávání není ani zdaleka ukončeno, a archeologická překvapení se vynořují jedno za druhým. Na úvod je třeba ještě uvést, že než jsme se k této hrobce dopracovali, uplynulo od počátku výzkumu v těchto místech lokality více než deset let.

Naším hlavním cílem na počátku podzimní archeologické sezóny 2013 bylo prozkoumat vstupní část do hrobového komplexu, která je situována východně od hrobky kněze Neferinpua objevené před šesti lety. Již několik dní po začátku odkryvu začalo být jasné, že kromě vchodu budeme mít co do činění i s další velkou stavbou, mastabou vybudovanou z vápencových bloků. Tato stavba o půdorysu zhruba 22 × 11,50 m zabírá severovýchodní část

hrobového komplexu a její západní stěna společně s průčelím Neferinpuovy hrobky tak vytváří jediný vchod do celého komplexu, který se zde minimálně několik let vyvíjel (obr. 1 a 2).

Vlastní, nezávislý vstup do této hrobky byl rovněž od severu (obr. 3), tedy ze směru, kudy přicházeli pohřební průvody a pozůstalí od tzv. Abúsírského rybníka, symbolické vstupní brány celého pohřebiště (Bárta 1999). Právě na

Obr. 2 Začátek výzkumu, kdy jsme ještě netušili, že nás čeká jeden z nejvýznamnějších světových archeologických objevů roku 2013 (foto M. Frouz)

severní stěně hrobky jsme mohli zdokumentovat několik červeně vyvedených, malovaných hieratických nápisů z doby vzniku stavby, uvádějících jméno majitele, které znělo Šepseskafanch.

Již samo jméno prozrazuje některé zajímavé detaily o osobě nositele. Donedávna panovala v egyptologii představa, že přechod 4. a 5. dynastie byl ve znamení politické nestability a nepokojů. Poslední výzkumy na toto téma

však ukazují, že se ani zdaleka nejednalo o dobu politických turbulencí. Naopak, zřejmě šlo o přechod víceméně hladký a bezproblémový. A osobní jméno Šepseskafancha („Šepseskaf žije“) ukazuje, že vysocí úředníci 5. dynastie se k některým vládcům 4. dynastie hlásili i prostřednictvím svých jmen (Stadelmann 2000).

Nadzemní část hrobky byla postavena – s ohledem na rozšířenou praxi v této době – poměrně zajímavým a ne-

Obr. 3 Průčelí Šepseskafanchovy hrobky, pohled od severovýchodu (foto M. Bárta)

Obr. 4 Pohled na Šepesekafančovu hrobku od západu. Zcela jasně je vidět kamenný plášť hrobky i cihlový věnec chránící ústí jednotlivých šachet (foto M. Bárta)

obvyklým způsobem (obr. 4). Její vnější část tvořilo zdivo z vápencových bloků, zatímco jádro bylo postaveno z nepálených černých cihel. V něm byla umístěna ústí šachet vedoucích do pohřebních komor jednotlivých členů Šepesekafančovovy rodiny. Prostor mezi jádrem a vnějšími zdmi stavby byl vyplněn odpadním stavebním materiálem. Tímto způsobem stavitel výrazně urychlil postup prací a zároveň uspořil ne nevýznamné prostředky.

Hned za vchodem byl po pravé straně umístěn vysoko nad hliněnou podlahou chodby malý průzor ve zdi, který spojuje vstupní část s velkou protáhlou místností zvanou serdáb. Ta byla bezmála 5 m dlouhá a 1 m široká a dochovala se do výšky 2 m. Právě v této výšce zřejmě začínala hliněná klenba, což dokazuje její náběh objevený na jižní stěně. Klenba jako taková však do dnešních dnů nepřežila. Hlavním a jediným smyslem těchto specifických zazděných

Obr. 5 Sajjid, jeden z našich nejlepších dělníků, během pečlivého odkrývání Šepesekafančovy kaple (foto M. Bárta)

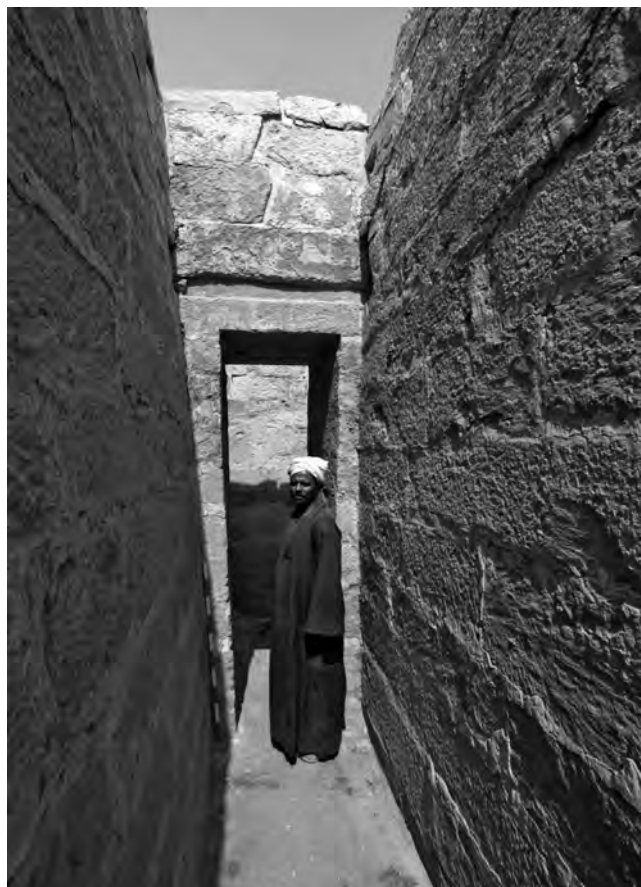
Obr. 6 Šepeskafanchova kaple, pohled shora (foto M. Bárta)

místností bylo uchovat sochy zesnulého majitele či majitelů hrobky a tím i jejich – byť idealizovanou – podobu i po smrti. To byl jeden z několika základních předpokladů nerušené a zajištěné posmrtné existence starých Egypťanů.

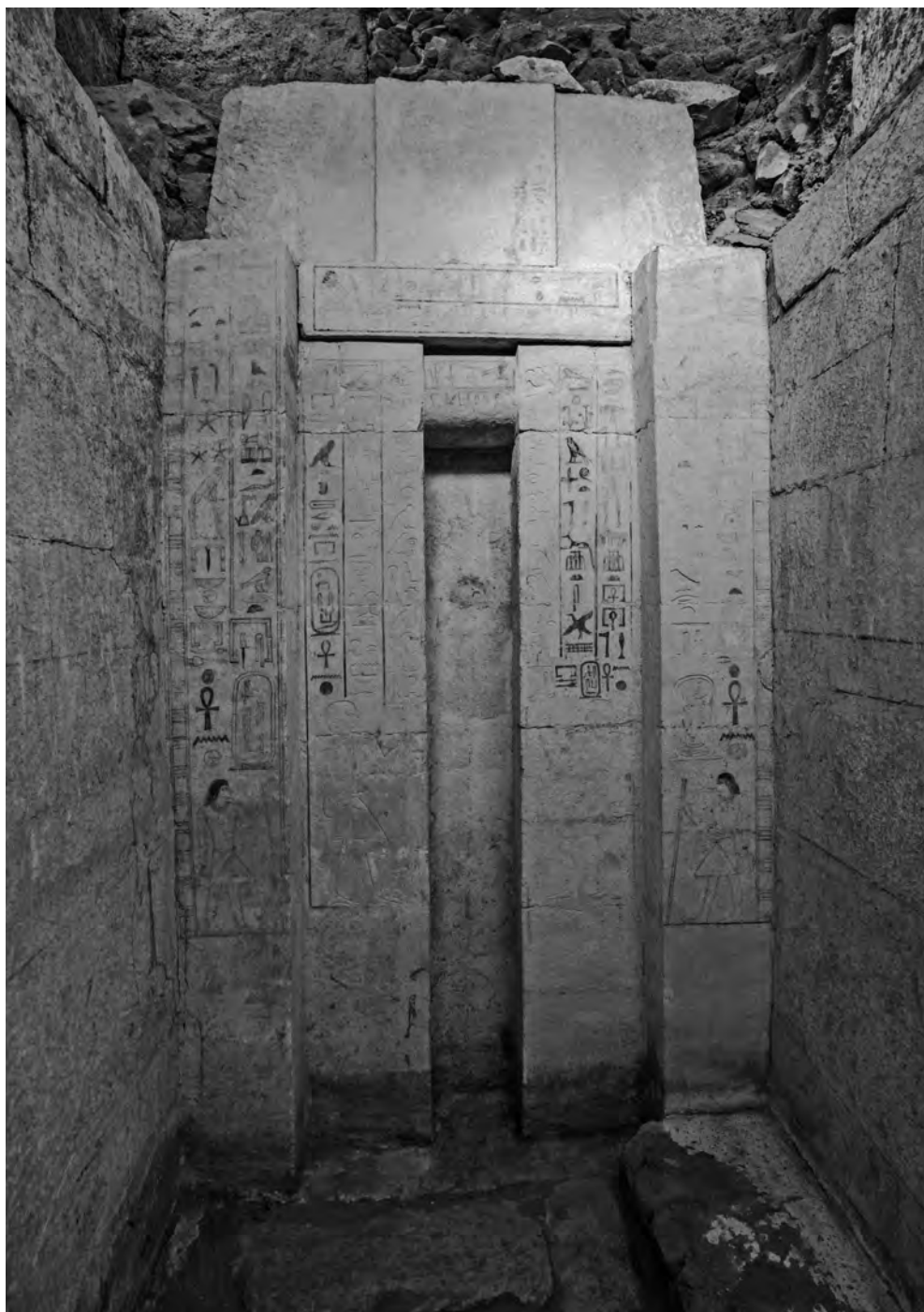
Vlevo od vstupu začínala dlouhá chodbová kaple směřující k jihu (obr. 7). Východní i západní stěnu tvořily vápencové stěny dochované do výšky nejméně 3 m. Západní stěna byla na celkem čtyřech místech prolomena nepravými dveřmi, které však byly nepopsané, a tak je identita jejich majitelů i nadále neznámá. Po asi 12 m tato kaple končí jakýmsi přechodem, malou předsíňkou, odkud se vstupovalo do nejdůležitější části celého komplexu.

Celkem 6,40 m dlouhá a 0,80 m široká chodba vede k velké nise, jež je situována na jižním okraji chodby v její západní stěně. Tato nika představuje malou kultovní kapli (obr. 6), měří 1,60 m na šířku a 1,20 m do hloubky. Její západní stěnu zaujímají monumentální vápencové nepravé dveře (obr. 8), kterými vstupoval duch zesnulého do kaple v době obětních rituálů konaných na jeho počest. Tyto dveře jsou 1,60 m široké a dosahují naprosto neočekávané výšky 3,60 m, přičemž jejich vrchní část (překlad) chybí. Můžeme tedy odhadovat, že původní výška činila přibližně 4 m, tedy 8 staroegyptských loktů.

Výjimečnost těchto nepravých dveří však nespočívá pouze v rozměrech, ale zejména v jejich nedokončené výzdobě (obr. 9). To z nich vytváří unikátní pramen k poznání práce staroegyptských umělců, kteří pro nás bohužel zůstávají anonymními osobami. Co k nám však jasně promlouvá, je jejich umění. Jak tedy takový postup výzdoby stěly vypadal?

Obr. 7 Přístupová chodba od severu vedoucí do kaple velkého lékaře Horního a Dolního Egypta (foto M. Bárta)

Obr. 8 Šepeskafanchovy nepravé dveře (foto M. Frouz)

Nejprve byly nepravé dveře postaveny – v tomto konkrétním případě z několika vrstev pečlivě vyskládaných a uhlazených vápencových bloků. Ty byly pracně vyspárovány a srovnány do téměř naprosté roviny. Ve druhé fázi řemeslník/umělec rozvrhl plochu dveří tak, aby obsahovala jak figurální výzdobu zachycující majitele stély, tak především jeho tituly a jméno v hieroglyfickém písmu. To učinil nejprve formou předběžného náčrtu v černé barvě. V této fázi byly jednotlivé hieroglyfické značky provedeny bez detailů a i jejich umístění bylo prozatímní. Následně již skutečný mistr jednotlivé značky propracoval červenou barvou a opravil jejich případné špatné umístění. V závěrečné etapě pak byly nápisy a kresby vypracovány v zahluobeném reliéfu.

Skutečnost, že dveře zůstaly nedokončeny, poznáme dnes zejména podle toho, že na různých místech dveří

se vyskytují černě a červeně provedené nápisy, či již dokončené značky. Z toho můžeme také vyvozovat, že Šepeskafanch zemřel předčasně a že jeho hrobka musela být dokončena ve velkém spěchu. Ze staroegyptských textů víme, že na řádný pohřeb bylo ve starém Egyptě vyčleněno kanonických 70 dní, ale nedokončená výzdoba hrobky naznačuje, že v tomto případě rodina lékaře z nám neznámých důvodů s pohřbem zřejmě spěchala.

Tím se dostáváme k tomu, co z této hrobky a zejména nepravých dveří činí tak jedinečný nález. Zatímco celá hrobka je bez výzdoby, nepravé dveře obsahují ojedinělou řadu titulů, které svého majitele představují jako významnou historickou osobnost staroegyptského dvora. Nápisy na dveřích nám sdělují, že jejich majitel byl:

Přítel Domu, velký lékař Velkého domu, kněz (slunečního boha) Rea ve slunečním chrámu Nechenre, Setibre a Šesepibre, kněz Hathory na všech jejích místech, wab kněz panovníka, královský důvěrník svého Pána, lékař Domu, představený potravinových obětí pocházejících z Velkého domu, kněz boha Hora z Šenwetu, Anup, který je na čele oblasti Sepa, kněz Červené koruny, kněz kouzel, kněz boha Chnuma, který je na čele Domu života a Domu ochrany.

*Zaopatřený Velkým bohem, zaopatřený svým Pánem.
Velký lékař Horního a Dolního Egypta.*

Kromě toho se na dveřích vyskytují i modlitby, jejichž účelem je zajištění posmrtné existence majitele: „*Kéž je pohřben na pohřebišti poté, co dosáhl krásného a vysokého stáří.*“ Tyto texty doplňují ještě obecné časové údaje, které určují, kdy má být na počest ducha zemřelého v kapli obětováno: „*... v době svátku boha Thovta, první den v roce, každý měsíc a každý půlměsíc, v každý svátek a každý den.*“

Z uvedených nápisů se dá vyčíst mnohé. Je na prvním pohled zřejmé, že tato historická postava byla vrchním lékařem celého Egypta a současně královským důvěrníkem a lékařem panovníka a jeho rodiny. Častý výskyt výrazu „Dům“ nebo „Velký dům“ odkazuje ke královskému paláci, který obýval panovník se svou rodinou. Vedle toho Šesepeskafanch zastával i kněžské úřady, z nichž vyniká funkce vrchního kněze kouzel a zejména kněze ve slunečních chrámech celkem tří panovníků 5. dynastie – Veserkafa, Neferirkarea a Niuserre. Dva z těchto chrámů,

kteřé měly zásadní význam pro kult slunečního boha Rea, bohyně Hathory a samotného panovníka, se dodnes dochovaly – Veserkafův a Niuserreův. Největší z nich, patřící panovníkovi Neferirkareovi, však doposud pozornosti archeologů uniká (blíže např. Verner 2003; Magdolen – Krejčí 2006a a 2006b).

Za povšimnutí stojí zcela jistě i další titul: „*kněz boha Chnuma, který je na čele Domu života a Domu ochrany.*“ Jedná se o doposud nedoložený titul. V této době bylo hlavní funkcí Domu života uchovávat písemné záznamy poznání Egypťanů a zajišťovat opisy původních textů – v této instituci byli přirozeně zaměstnáváni i písaři. Jednalo se však svým způsobem i o vzdělávací instituci (Gardiner 1938), jejíž členové patřili nepochybně mezi přední vzdělance své doby. Božstvy spojovanými s Domem života byli Chnum, bůh moudrosti a stvořitel prvního člověka na hrničrském kruhu, a Sešat, bohyně písma.

V případě Domu početí, doslova však „Domu ochrany“, jsou naše informace ještě více sporé. Samotný termín je doložen pro dobu 3. tis. př. Kr. jen ojediněle a na základě pozdějších paralel se jedná zřejmě o místo, kde se rodily děti (Meeks 1981: 78/1471). V našem případě mohlo jít o děti královské, což vyplývá i z kontextu titulů majitele hrobky, proto snad i jeho asociace s bohem stvořitelem Chnumem. Vztah mezi Domem ochrany, bohem Chnumem a královským synem, následníkem trůnu, dokumentuje i reliéf ze Sahureova zádušního chrámu v Abúsíru (Borchardt 1913: Abb. 15).

Zatímco nadzemní část hrobky již nyní (zpracování a vyhodnocování získaných pramenů stále není dokončeno)

Obr. 9 Detail nepravých dveří zachycující rozdílné fáze výroby této kamenné stély (foto M. Frouz)

poskytla mnohé cenné a historicky unikátní informace, v případě podzemních struktur jsme na tom mnohem hůře. Ústí všech osmi šachet, jež spojují povrch hrobky s pohřebními komorami umístěnými několik metrů pod povrchem, tvoří víceméně pravidelnou, severojižně orientovanou řadu. Nejhlubší šachta (č. 2; číslována od jihu) byla hluboká 13 m. Na jejím dně byla ve východní stěně vysekána nika o půdorysu 2,50 × 1 m, vysoká 1 m. V zásypu se našly roztroušené ostatky muže ve věku přes padesát let.

Předpokládaná manželka lékaře mohla být zřejmě pohřbena ve vedlejší, severní šachtě. Ta dosahovala hloubky 10,30 metrů a na jejím dně, v západní stěně, byla vysekána nepravidelná nika o půdorysu 2,80 × 1,14 m, vysoká 1,30 m. V šachtě byly nalezeny ostatky ženy ve věku 35–60 let a torzo původně velmi kvalitně provedené mužské sochy.

Šachty byly velmi důkladně vykradeny zřejmě již starověkými zloději a s výjimkou keramiky a torza sochy byly ve všech osmi šachtách jedinou skupinou archeologických nálezů pouze kosterní pozůstatky majitelů.

V kontextu ostatních nálezů historických osobností z tohoto hrobového komplexu a jejich doložených titulů a úřadů zastávaných u královského dvora vyvstává skutečný historický význam Šepseskafanchovy hrobky (k lékařům ve starém Egyptě obecně Jonckheere 1958 a Ghalioungui 1983). V posledních letech byly totiž naší expedicí odkryty v jižním Abúsíru i další dvě hrobky patřící lékařům. V roce 2010 byla objevena hrobka vrchního lékaře Neferherptaha (Dulíková – Odler – Havelková 2011) a inspektora lékařů Ptahhotepa (Vymazalová – Dulíková 2012). Dohromady se tedy jedná přinejmenším o dvě (není zcela jisté, zda Neferherptah patří do architektonického plánu komplexu), pravděpodobně ale celkem o tři hrobky patřící lékařům z druhé poloviny 5. dynastie, přičemž Šepseskafancho byl bezesporu tím nejvýše postaveným. Podle některých indicií se zdá dokonce pravděpodobné, že anonymní majitel zdaleka největší hrobky (AS 31) v hrobovém komplexu byl jak lékařem, tak knězem boha Chnuma, „který je na čele Domu života a Domu ochrany“ (Bárta 2011). Je otázka, jaký byl vztah mezi ním a Šepseskafanchem a zda přesahoval profesní vazby. Nicméně v této době bylo běžné důležité pozice a funkce ve státní administrativě dědit, takže jejich příbuzenský vztah není vyloučený. Doklady pro tuto praxi z více-méně stejné doby poskytuje i hrobka (mastaba) kněze Achtihotepa zkoumaná expedicí muzea Louvre v Sakkáře. Sám její majitel nebyl přímo lékařem, ale dva z jeho synů (Rachaeaf a Achtihotep II.) jimi byli (Ziegler *et al.* 2007: 25–27).

Abúsír a archeologické projekty Českého egyptologického ústavu jsou zásadním dokladem významu základního dlouhodobého výzkumu pro poznání méně známých období a mechanismů staroegyptských dějin a komplexních civilizací vůbec. V obecně rovině pak naše nové poznatky dokládají způsoby chování společnosti na vysokém stupni civilizačního vývoje v okamžiku zvyšujících se krizových jevů.

V tomto konkrétním případě se jedná o vývoj několika-generačního pohřebiště, kde významnou roli hrál sdílený symbolický prostor a budování monumentální pohřební architektury vytvářející hierarchizovaný rodinný komplex. Právě v tomto období se totiž „lámal“ duch egyptských dějin

a namísto loajálních úředníků věrných panovníkovi začínaly společnosti dominovat čím dál mocnější rodinné klany, které ve svých rukou soustřeďovaly stále větší a větší moc a pravomoci. Vysoké i nižší úřady v zemi se stávaly dědičnými a přecházely z otce na syna. A právě tuto sociální strategii, která ilustruje změny ve struktuře staroegyptské společnosti a symbolické posuny ve vnímání postavení jedince a rodiny jako takové, můžeme zkoumat díky unikátně dochované pramenné základně na pohřebištích v Abúsíru, kde stojí i Šepseskafanchova hrobka (Bárta 2013).

K dokreslení předchozích argumentů je vhodné doplnit, že v okamžiku dokončování tohoto článku byly výsledky posledních archeologických prací v Abúsíru a Šepseskafanchova hrobka vyhlášeny jako v pořadí šestý nejvýznamnější světový archeologický objev uplynulého roku.¹

Poznámky:

¹ <http://www.heritagedaily.com/2013/12/top-10-archaeological-discoveries-for-2013/100570>.

Literatura:

- Bárta, Miroslav: 1999 „The title ‘priest of Heqet’ during the Egyptian Old Kingdom“, *Journal of Near Eastern Studies* 58/2, s. 1–10.
- 2011 „A new Old Kingdom rock-cut tomb from Abusir and its Abusir-Saqqara context“, in: Strudwick, Nigel – Strudwick, Helen (eds.), *Old Kingdom. New perspectives. Egyptian Art and Archaeology 2750–2150 BC*, Oxford – Oakville: Oxbow Books, s. 9–21.
- 2013 „Krásní kněžka a tajemná princezna: tajemství rodinného pohřebiště v jižním Abúsíru“, *Pražské egyptologické studie* 10, s. 17–25.
- Borchardt, Ludwig: 1913 *Das Grabdenkmal des Königs Ša3-ħu-reʿ. Bd. 2., Die Wandbilder*, Leipzig: Hinrichs'sche Buchhandlung.
- Dulíková, Veronika – Odler, Martin – Havelková, Petra: 2011 „Archeologický výzkum hrobky lékaře Neferherptaha“, *Pražské egyptologické studie* 8, s. 9–16.
- Gardiner, Alan H.: 1938 „The House of Life“, *The Journal of Egyptian Archaeology* 24/2, s. 157–179.
- Ghalioungui, Paul: 1983 *The physicians of Pharaonic Egypt*, Cairo: Al-Ahram Center for Scientific Translations.
- Jonckheere, Frans: 1958 *Les medecins de l'Égypte Pharaonique*, Bruxelles: Fondation Egyptologique Reine Elizabeth.
- Krejčí, Jaromír – Magdolen, Dušan: 2006a „Research into Fifth Dynasty sun temples – past, present and future“, in: Bárta, Miroslav (ed.), *The Old Kingdom Art and Archaeology. Proceedings of the Conference Held in Prague, May 31 – June 4, 2004*, Prague: Czech Institute of Egyptology, Faculty of Arts, Charles University in Prague – Academia. Publishing House of the Academy of Sciences of the Czech Republic, s. 185–192.
- 2006b „Abúsírské sluneční chrámy a kult boha slunce v době Staré říše. Abusir Sun Temples and the Cult of the Sun God in the Time of the Old Kingdom“, in: Benešová, Hana – Vičková, Petra (eds.), *Abúsír. Tajemství pouště a pyramid. Abusir. Secrets of the Desert and the Pyramids*, Praha: Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, s. 102–121.
- Meeks, Dimitri: 1981 *Année lexicographique. Égypte ancienne. Tome 2 (1978)*, Paris: Margeride.
- Stadelmann, Rainer: 2000 „Userkaf in Saqqara und Abusir. Untersuchungen zur Thronfolge in der 4. und frühen 5. Dynastie“, in: Bárta, Miroslav – Krejčí, Jaromír (eds.), *Abusir and Saqqara in the Year 2000*, Prague: Academy of Sciences of the Czech Republic, Oriental Institute [Archiv orientální, Supplementa IX], s. 529–542.

Verner, Miroslav: 2003 „The Fifth Dynasty's mysterious sun temples“, *Kmt. A Modern Journal of Ancient Egypt* 14/1, s. 44–57.
 Vymazalová, Hana – Dulíková, Veronika: 2012 „Sheretnebt, a King's Daughter from Abusir South“, *Archiv orientální* 80/3, s. 339–356.
 Zibelius, Karola: 1978 *Altägyptische Siedlungen nach Texten des Alten Reiches*, Wiesbaden: Reichert [Beihefte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients. Reihe B. Geisteswissenschaften 19].
 Ziegler, Christiane *et al.*: 2007 *Le mastaba d'Akhetetep*, Paris: Musee du Louvre editions – Peeters [Folles du Louvre à Saqqara 1].

Abstract:

The greatest of physicians. The tomb of Shepseskafankh, chief physician of Upper and Lower Egypt

In September 2013 the Czech Institute of Egyptology started its fall excavation season in Abusir South. The Institute resumed work in the area in the immediate vicinity of the tombs of princess Sheretnebt and Nefer which have become famous, among other things, owing to the large numbers of unique stone statuary and the stela of Nefer, discovered and publicised world-wide only last year.

In order to understand the complete history of this particular family cemetery which originated sometime during the reign of Niuserre and continued into the reign of Djedkare, the excavation moved to the northeast area where the entrance to the whole complex was uncovered.

One of the oldest tombs discovered in this area of the cemetery so far belongs to the chief physician of Upper

and Lower Egypt, Shepseskafankh. He had a rather impressive tomb built, of about 22 × 11.50 m in size, with limestone walls preserved to a height of about 3 m. A long corridor chapel with a unique monumental false door built of several blocks of limestone is located in the eastern part of the superstructure. The importance of the discovery lies in the fact that Shepseskafankh was one of very few, so far known, top-ranking physicians of the pharaohs of the third millennium BC Egypt. His titles detail Shepseskafankh as *a friend of the House, chief physician of Upper and Lower Egypt, priest of Ra in the sun temple of Userkaf, Neferikare and Niuserre, priest of Khnum “in front of Both Mansions of Life”, a priest of Magic, priest of Hathor in all her places, wab-priest of the king, keeper of secrets of His Lord, physician of the Great House, overseer of the food-offerings of the Great House, priest of Horus of Shenwet, Anubis, foremost of Sepa(-district), priest of the Red crown, priest of Khnum, foremost of the House of Life and the House of Protection* – a designation which indicates his knowledge and the extraordinary position and respect he enjoyed at the royal court. Unfortunately, all burial chambers of the complex were heavily robbed and provided but a meagre amount of human remains.

The historical importance of this discovery lies in the fact that Shepseskafankh belonged to a very few highest ranking physicians known from the era of the Old Kingdom pyramid builders who had a very close relationship with the ruling king. At the same time, his is already the third physician tomb discovered at the same cemetery in Abusir.

Skalní hrobky v hrobovém komplexu princezny Šeretnebt (AS 68): výzkum šachet a pohřebních komor

Hana Vymazalová

Hrobový komplex královské dcery Šeretnebt, který byl objeven na pohřebišti úředníků v jižním Abúsíru v roce 2012 (obr. 1, 2), byl v minulých archeologických sezónách zdrojem mnoha překvapení. Samotná podoba hrobového komplexu se zahloubeným dvorem a čtyřmi skalními hrobkami je velmi neobvyklá, navíc se zde podařilo objevit téměř dvě desítky soch, z nichž některé byly umístěny v naosech před vstupy do hrodek, jiné v serdábech, kam je před 4500 lety zazdili jejich majitelé. V podzimní sezóně 2013 jsme konečně mohli zaměřit pozornost na samotné pohřby skrývající se hluboko pod zemí, na dně pohřebních šachet.¹

Během podzimu 2013 byl dokončen průzkum tří ze čtyř skalních hrodek, jež byly v roce 2012 objeveny v prostoru hrobového komplexu AS 68 (Vymazalová – Dulíková 2012, 2013; Bárta 2013). Konkrétně šlo o dvě hrobky přístupné ze dvora (AS 68a, AS 68b) a hrobku přístupnou ze západní části chodby (AS 68c). Čtvrtá hrobka, patřící hodnostáři Neferovi (AS 68d), bude zkoumána v některé z příštích archeologických sezón.

Hrobka královské dcery Šeretnebt (AS 68c)

Během průzkumu nadzemních částí hrobového komplexu v minulých sezónách nebylo zcela jasné, ve které ze čtyř

skalních hrodek mohla být pohřbena princezna Šeretnebt, dcera panovníka 5. dynastie Niuserre (Vymazalová – Dulíková 2013: 32–33). Nejpravděpodobnějším kandidátem se po důkladném uvážení jevila hrobka AS 68c, jež byla ze všech čtyř největší, nejlépe zpracovaná, obsahovala výklenky na čtyři velké nepravé dveře, šest pohřebních šachet a serdáb s nejméně deseti sochami, z nichž některé mohly zachycovat podobu samotné princezny (Vymazalová – Dulíková 2013: 30–31). Další indicie, jež by tuto hypotézu potvrdily, nebo naopak vyvrátily, bylo možné očekávat právě v pohřebních šachtách.

Hrobová kaple této skalní hrobky je přístupná ze západního konce chodby, která vede k východu z jihovýchodního